

УДК 37.015.3:004.67:80:37.091.212-047.22

DOI:

Оксана Сухомлин, аспірантка
Інститут педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

У статті акцентується увага на формуванні мотивації у студентів філологічних спеціальностей до підвищення цифрової грамотності для навчання протягом життя. Проаналізовано й узагальнено поняття "Мотивація". Описано важелі мотивації і класифікацію мотивів. Розглядається проблема зовнішньої та внутрішньої мотивації у процесі формування цифрової компетентності. Фактори мотивації і задоволення майбутніх фахівців-філологів. Етапи формування мотивації студентів до підвищення цифрової грамотності. Джерела формування позитивної мотивації.

Науково-теоретичний базис, представлений у статті, передбачає напрям подальших досліджень, що зумовлено постійним розвитком суспільства, інформаційними технологіями та інтересом до майбутньої професійної діяльності студентів філологічних спеціальностей.

Ключові слова: процес формування; мотивація; студенти; професія; іноземна мова.

Лит. 10.

Oksana Sukhomlyn, Postgraduate Student of the Institute of Pedagogy of the
National Academy of Educational Sciences of Ukraine

FORMATION SYSTEMS OF MOTIVATION FOR IMPROVING DIGITAL LITERACY FOR LIFELONG LEARNING

To understand how to work with motivation throughout the entire learning path of philological students, it is important to pay attention to what is happening from the point of view of the student: what they have at any given time starts the process of engaging in learning on an emotional level. The article reflects the formation of motivation of students of philological specialties to improve digital literacy. The concept of "motivation" is analyzed and generalized. Motivation levers and classification of motives are described. The problem of external and internal motivation in the process of improve digital literacy is considered. The concepts "internal" and "external" motivation have been clarified. Factors of motivation and satisfaction for future philologists to improve digital literacy are described as well as the stages of forming the students' motivation to improve digital literacy. The sources of positive motivation formation are given. In the course of research, we came to the conclusion that motivation of improving the digital literacy should be a personal desire, without any external circumstances, since as a result it contributes to easier assimilation of theoretical material, success and effectiveness of training, and should also increase respect and self-esteem of the individual.

Nowadays, the process of obtaining information for training takes place not only within the walls of educational institutions, but also during the use of social networks and other electronic resources. Future philologists should constantly follow the trends in the development of digital technologies and apply them as much as possible in their own work. The rapid informatization of society and the emergence of the latest technologies encourages the constant search and implementation of the latest forms, methods and means of teaching, which in turn require the development and constant improvement of the individual. That is why the scientific and theoretical basis presented in the article provides for the direction of further research, which is due to the constant development of society, information technologies and interest in the future professional activities of students of philological specialties.

Keywords: formation process; motivation; students; profession; foreign language.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство живе у розпал цифрової революції. У наш час кількість людей під'єднаних до мережі Інтернет незрівнянно більше, ніж будь-коли раніше. Люди користуються цифровими пристроями і послугами для роботи та обслуговування різних аспектів власного життя, одним з яких є знання цифрової грамотності. Цифрова грамотність стає одним з пріоритетів сучасної освіти, позаяк навчання цифрових навичках не тільки сприяє більш

міцному і вільному практичному знанні їх, але і несе в собі великий інтелектуальний та моральний потенціал розвитку особистості.

Сучасний філолог є суб'єктом визнання об'єктивно наявної соціальної зацікавленості у вивченні цифрової грамотності, а також підтверджує значимість спеціальності для реалізації майбутніх завдань у суспільстві.

Результатом підготовки сучасного фахівця стає оволодіння навичками критичного мислення, самостійного дослідження і поглибленого аналізу.

Отже, одним з найважливіших факторів досягнення всіх цих цілей є формування мотивації до вивчення цифрової грамотності. Що краще студент розуміє, які проблеми особисто йому допоможе розв'язати навчання, які у нього в результаті будуть переваги, з чим він буде справлятися краще на майбутньому робочому місці, то більше він буде готовий вкладати власний ресурс і час у процес вивчення цифрової грамотності.

Мотивація – це той імпульс, який запускає й утримує стан залученості. У довгостроковій перспективі ніщо не мотивує краще, ніж розуміння того, як навчання допоможе розвинути критично важливі компетентності, які сприятимуть успішному становленню студента в його майбутній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури, різноманітних інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми показує, що змістовних теоретико-педагогічних досліджень щодо розвитку та формування мотивації до вивчення цифрової грамотності у студентів філологічних спеціальностей є недостатньо, однак деякі аспекти висвітлено. Зокрема, О. Гуцан, В. Кучинський, Д. Крамський здійснили наукометричну систематизацію теоретичних підходів до формування мотивації [2]. О. Новікова досліджувала формування мотивації учіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій [7]. Р. Сопівник розробив методіку формування мотивації учіння студентів в закладах вищої освіти [8]. Л. Халявка розглядала проблеми мотивації до вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти [9]. В. Заровецький В. Грабовська розглядали сучасні методи вивчення іноземної мови в закладах вищої освіти [3]. Т. Савицька, Є. Горбенко розглядали аспекти підвищення мотивації студентів до вивчення мови [9]. Загальні проблеми підготовки студентів філологічних спеціальностей відображено у працях Н. Арістової [1], Л. Козуб [4], О. Малихіна, Т. Ярмольчука [6].

Формулювання цілей статті. Сутнісний аналіз процесу формування мотивації студентів філологічних спеціальностей до підвищення цифрової грамотності протягом життя.

Виклад основного матеріалу. Сучасні науковці, педагоги та психологи переконані у тому, що якість професійної діяльності фахівців та їхні результати значною мірою залежать від вибору засобів, методів, потреб особистості та її мотивації. Саме мотивація є головною рушійною силою, тим механізмом, який спрямовує працівника на якісну роботу.

Мотивація, згідно з низкою наукових праць [1],

[2], [7], – це широкий спектр явищ, що спонукає особистість до якісної праці.

Мотивація у педагогіці – це загальна назва процесів, методів та засобів стимулювання студентів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного освоєння змісту освіти [6].

У наш час є чимала кількість визначень поняття мотивації, що часто ускладнює однозначне його тлумачення. Узгодивши низку визначень поняття “Мотивація” та здійснивши його аналіз і узагальнення, під його значенням будемо розуміти все те, що спонукає особистість до діяльності: потреби, інстинкти, імпульси, емоції, установки, ідеали.

Деякі з науковців вважають, що мотивація є найважливішим чинником, що впливає на успішність розвитку цифрової грамотності та здебільшого виділяють три основні потреби: досягати, домінувати і підпорядковуватись [2], [3], [8].

Інші науковці акцентують свою увагу на важелях мотивації, на загальних та на тих, що стосуються до формування цифрової грамотності: соціальні потреби (біологічні потреби у воді, їжі, грошей); потреба в залежності; потреби у спілкуванні, контактах, дружбі та любові; потреба в домінуванні; потреба в самоповазі, самоідентифікації [6], [7], [9].

У теорії мотивації Маслоу відзначається прагнення індивіда до безперервного розвитку як провідний мотив. Мотиви визначаються потребами, які мають кілька рівнів: від біологічних до потреб самоактуалізації. Поведінка залежить від потреб і здібностей та визначається внутрішніми й зовнішніми впливами. Згідно з класифікацією мотивів Маслоу, у людини від народження та в дорослому житті послідовно з'являються такі сім класів потреб: потреби (органічні); потреба в безпеці; потреба в приналежності і любові; вимоги пошани (поваги); когнітивні потреби; естетичні потреби; потреба в самоактуалізації [6], [10].

Низка науковців щодо дослідження проблем мотивації у процесі підвищення цифрової грамотності виділяють дві групи мотивації: інструментальну й інтегративну [7], [8], [9].

Інструментальна мотивація передбачає бажання підвищувати цифрову грамотність для будь-яких практичних цілей, наприклад, для отримання роботи, перегляду іноземного контенту, преси, літератури, аудіо, відео, складання іспитів чи просування кар'єрними сходами. Інтегративна мотивація, її ще можна назвати внутрішньою, – це бажання постійно підвищувати рівень цифрової компетентності відповідно до змін у суспільстві,

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

розуміти, як змінюються інформаційні технології та спосіб їх інтеграції у свою професійну діяльність та повсякденне життя.

Таким чином, здатність не є єдиною характеристикою підвищення цифрової грамотності, тим більш важливу роль відіграє афективний аспект, тобто мотивація і ставлення до цифрової компетентності, що означають щось більше, ніж просто бажання підвищити цифрову грамотність.

У сучасних наукових джерелах виділяють два типи мотивації – зовнішню і внутрішню.

Зовнішня мотивація залежить від взаємодії людини з навколишнім середовищем. Вона заснована на стимулах, покараннях та інших видах стимуляції, які є або прямими, або гальмують поведінку. Зовнішня мотивація під час діяльності викликає збудження, емоційне напруження, а іноді і бажання чинити опір. Емоційне напруження з дезорганізуючою діяльністю призводить до зниження уваги, ослаблення контролю над помилками, погіршення пам'яті і загального самопочуття.

Внутрішня мотивація пов'язана з процесом діяльності і не залежить від зовнішніх обставин, тобто є системою ініціативності і внутрішнього контролю завдань і напруги пошуку, за яким ідуть інтерес та ентузіазм. В основі внутрішньої мотивації лежать фактори, що виходять з внутрішнього почуття ідентичності їх поведінки, вони залежать не від стимулів, а від власної активності. Внутрішня мотивація сприяє одержанню задоволення від навчання, це інтерес, хвилювання, підвищення самооцінки особистості. Вона сприяє більш легкому засвоєнню теоретичного матеріалу, успіху й ефективності навчання, підвищує самооцінку та повагу до особистості.

Мотивація і задоволення майбутніх фахівців можуть бути пояснені кількома факторами.

1. Розвиток навичок та навчання як важіль мотивації і продуктивності. Навчання – це реальний актив для підтримки власної конкурентоспроможності. Бажання пройти навчання безпосередньо пов'язане з бажанням чи необхідністю прогресувати і рости у навичках. Навчання надає змогу освоїти нові концепції, отримання нових знань або підтвердження своїх досягнень. Це позитивно впливає на продуктивність студентів та їхнє задоволення, оскільки вони мають змогу більше контролювати власну діяльність.

2. Цифрове навчання як актив для навчання студентів. Цифрове навчання надає три основних переваги для розвитку навчання майбутніх філологів:

- масове поширення: цифрові технології мають здатність широко розповсюджуватися, не обмежуючись географічним положенням. Студенти змушені постійно навчатися нових технологій.

- доступність: завдяки новому стандарту HTML5 рішення цифрового навчання доступне на різних девайсах (комп'ютер, планшет, смартфон);

- навчання приносить багато навичок і знань студентам, які користуються інформаційними технологіями. Це надає їм змогу швидше розвиватися, сприяє задоволеності та прихильності до обраної професії. Цифрове навчання має змогу запропонувати веселі та інтерактивні рішення для розвитку цифрової грамотності.

3. Управління стресом має першорядне значення. Навчання, щоденна робота кожного педагога, який здатний бути генератором стресу, тривоги і напруги у всіх видах її прояву. Спрямовуючи власний стрес на іншу особистість, педагоги здатні впливати на власну мотивацію і мотивацію інших, а отже, на чинники, що викликають демотивацію. Щоб впоратися зі стресом, викладачі мають насамперед навчитися розпізнавати його та визначати джерела його прояву.

Практичні спостереження та дані наукових джерел [1], [2], [3] свідчать про те, що педагогам у низці випадків важко визначити істинну мотивацію студентів, специфічні особливості мотивації, властиві тій чи тій віковій групі. Саме тому науковці пропонують дотримуватися чотирьох етапів навчання

Перший етап. Зміст навчання – це внутрішнє упереджене ставлення студентів до навчання, прояв прихильності до самих себе, до власного досвіду і до свого життя. Психологічні спостереження свідчать, що за наявності стимулу до навчання, у студентів зростає успішність та якість навчальної діяльності, краще засвоюється навчальний матеріал, поліпшується усвідомленість процесу навчання, ефективніше фокусується увага. Зміст навчання та його значущість для студентів становлять основу мотиваційної сфери.

Мотиваційний етап – це повідомлення, навіщо і для чого студентам потрібно знати цю частину програми, яка основна мета навчальної операції. Встановлення проблемної ситуації, вводить в зміст майбутніх тем. Перш ніж приступити до викладання, студенти мають засвоїти (зрозуміти, прийняти для себе, поставити перед собою) навчальну задачу. Це досягається за допомогою таких прийомів: постановка перед студентами завдань, які можуть бути розв'язані тільки

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

завдяки вивченню предмету; розповіді викладача про теоретичну та практичну значущість запропонованої теми; розповіді про те, як розв'язувалася проблема в історії науки.

Операціонально-виховний етап – це такі дії, коли педагог змушує студентів чимось себе зайняти, створюючи для цього різні навчальні ситуації: інтелектуальні; ігрові; емоційні.

Рефлексивно-оціночний етап. На ньому студенти вчаться аналізувати власну навчальну діяльність, оцінювати її, порівнювати результати з поставленими навчальними цілями.

Важливо, щоб оцінка та моніторинг не тільки встановлювали рівень засвоєння програмного матеріалу для кожного студента, але й використовувалися для їхнього заохочення продовжувати роботу.

Важливо звернути увагу на підбиття підсумків так, щоб студенти були задоволені виконаною роботою, пройденими труднощами, що виникли та новими знаннями, які приведуть до формування очікувань тих же емоційних переживань і в майбутньому. Тому цей крок має служити підкріпленням мотивації, що сприяє формуванню її стійкості.

Таким чином, у формуванні навчальної мотивації важливу роль відіграє навчальний матеріал. Слід розуміти, що зміст кожного заняття має бути мотивованим тільки за таких умов: облік характеру потреб студентів; бути доступним, але також дуже складним і важким; ґрунтуватися на попередніх знаннях та привносити нову інформацію; звертатися до проблем пізнання явищ і об'єктів світу.

Інше джерело формування мотивації лежить у ставленні педагогів до студентів. Основна їх діяльність у цьому випадку полягає у створенні атмосфери емоційного комфорту, забезпечення дружніх стосунків у колективі, у прояві студентами педагогічного оптимізму, який полягає в тому, що викладач очікує від кожного з них високої успішності, вселяє у них надію і віру у власні здібності.

Педагог у своїй діяльності має враховувати не тільки основні способи формування мотивації до розвитку цифрової компетентності, але й активно використовувати різні прийоми і методи стимулювання студентів.

Висновки та перспективи подальший досліджень. Науково-теоретичний аналіз та узагальнення проблеми формування мотивації студентів філологічних спеціальностей до підвищення цифрової грамотності дало підстави для таких висновків.

Мотивація студентів визначається як

особливий вид мотивації, включений до педагогічної діяльності кожного викладача. У контексті мотивації студентів до підвищення цифрової грамотності становить сукупність, систему психологічно різноманітних факторів, що визначають поведінку і діяльність студентів.

Мотивація у навчанні – це загальна назва процесів, методів та засобів стимулювання студентів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного освоєння змісту освіти. У сучасній психолого-педагогічній літературі виділяються два типи мотивації: внутрішню і зовнішню. Мотивація навчання студентів до підвищення цифрової грамотності має бути самосвідомою, без будь-яких зовнішніх обставин, позаяк це сприяє отриманню кращих результатів, більш легкому засвоєнню навчального матеріалу, успіху та ефективності навчання, підвищенню власної самооцінки. Необхідно, щоб у студентів було бажання щось робити, тому фокус у процесі навчання має бути прив'язаний не до зовнішніх речей, таких як: поради, підказки, вимоги, вказівки, підштовхування чи примусу, а до внутрішніх мотивуючих сил. Внутрішня мотивація спрямована на якісне та творче виконання завдання. Студенти мають занурюватися у діяльність заради неї самої, а не для досягнення яких-небудь зовнішніх нагород. Ця діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення інших цілей.

Отримані результати дослідження спонукають до подальшого розгляду означеної проблеми та передбачають перспективи подальших досліджень, а саме створення моделі формування мотивації у студентів філологічних спеціальностей до підвищення цифрової грамотності і перевірки її дієвості на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова Н. О. Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Київ, 2017. 41 с.

2. Гуцан О. М. Наукометрична систематизація теоретичних підходів до формування мотивації. *Вісник Національного технічного університету “ХПІ”. Економічні науки. Bulletin of the National Technical University “KhPI”. Economic sciences.* зб. наук. пр. Харків, 2019. № 23. С. 106–110.

3. Заровецький В., Грабовська В. Методи вивчення іноземної мови в закладах вищої освіти. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів та фахівців із права.* Матеріали XI міжвузівської науково-практичної інтернет-

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ
ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ**

конференції (Київ, 23 квітня 2021 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 38–41.

4. Козуб Л. С., Валигура О. Р., Васько Р. В. Сучасні лінгвістичні дослідження. Хрестоматія. Тернопіль: Вектор, 2016. 528 с.

5. Малихін О. В. Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога : монографія / за ред. проф. О. В. Малихін. Київ : ТОВ НВО “Інтерсервіс”, 2016. с. 558

6. Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Фахова підготовка майбутніх фахівців-філологів засобами інформаційного середовища. *Суб’єктивізація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти : монографія* / за ред. проф. О. В. Малихіна. Київ: НУБіП України, 2017. Ч. 1. С. 202–229.

7. Новікова, О. В. Формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Херсонський держ. Херсон : ХДУ, 2020. 70 с.

8. Сопівник Р. В. Методика формування мотивації учіння студентів в аграрних закладах вищої освіти. Науковий журнал “Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія” 2020. Вип. 11(4), С. 31–39. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/14622> (дата звернення: 03.06.2021)

9. Халявка Л. В., Савицька Т. В., Горбенко Є. В. Деякі аспекти підвищення мотивації іноземних студентів до вивчення української мови. 2021. С. 224–226. URL: 2021 <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/15969/1/Savicka.pdf> (дата звернення: 03.06.2021)

10. Ярмольчук Т. М. Реалізація компетентнісно-орієнтована парадигма організації освітнього процесу у вищій школі, *Молодь і ринок*, №9, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2017. С. 164–168.

REFERENCES

1. Aristova, N. (2017). Formuvannya profesiinoyi subiektnosti maibutnikh filolohiv [Formation of professional subjectivity of future philologists]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, p. 41 [in Ukrainian].

2. Hutsan, O. (2019). Naukometrychna systematyzatsiia teoretychnykh pidkhodiv do formuvannya motyvatsii [Scientometric systematization of theoretical approaches to motivation formation]. *Bulletin of the National Technical University “KhPI”. Economic sciences*. Kharkiv, No. 23. pp. 106–110. [in Ukrainian].

3. Zarovetskyi, V. & Hrabovska, V. (2021). Metody vyvchennia inozemnoi movy v zakladakh

vyshchoi osvity [Methods of learning a foreign language in higher education institutions]. *Foreign language training of law enforcement officers and legal specialists*. Proceedings of the 5th Interuniversity Scientific and Internet Conference. Kyiv: National Academy of internal affairs of Ukraine, pp. 38–41. [in Ukrainian].

4. Kozub, L. (2016). Suchasni linhvistychni doslidzhennia [Modern linguistic research]. *Anthology*. Ternopil, p. 528. [in Ukrainian].

5. Malykhin, O. (2016). Kompetentnisno-orientovana paradyhma pidhotovky maibutnoho filoloha [The competence-centered paradigm of training of future philologist]. Kyiv, 558 p. [in Ukrainian].

6. Malykhin, O. V. & Yarmolchuk, T. M. (2017). Fakhova pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv-filolohiv zasobamy informatsiinoho seredovyscha [Professional training of future specialists-philologists by means of information environment]. *Subjectivation of the process of professional training of the future philologist: theoretical and practical aspects: monograph*. Part 1. Kyiv, pp. 202–229 [in Ukrainian].

7. Novikova, O. (2020). Formuvannya motyvatsii uchinnia molodshykh shkoliariv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Formation of motivation for teaching primary school students by means of information and communication technologies]. Kherson State University. Kherson, 70 p. [in Ukrainian].

8. Sopivnyk, R. Metodyka formuvannya motyvatsii uchinnia studentiv v ahrarynykh zakladakh vyshchoi osvity [Methods of forming the motivation of students' teaching in agricultural institutions of Higher Education]. *Scientific journal “Humanitarian Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy”*. Vol. 11(4), pp. 31–39. Available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/14622> (Accessed 03 June 2021) [in Ukrainian].

9. Khaliavka, L., Savytska, T. & Horbenko, Ye. (2021). Deiaki aspekty pidvyshchennia motyvatsii inozemnykh studentiv do vyvchennia ukraïnskoi movy [Some aspects of increasing the motivation of foreign students to learn the Ukrainian language]. pp 224–226. Available at: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/15969/1/Savicka.pdf> (Accessed 03 June 2021) [in Ukrainian].

10. Yarmolchuk, T. M. (2017). Realizatsiia kompetentnisno-orientovana paradyhma orhanizatsii osvithnoho protsesu u vyshchii shkoli [Implementation of competence-oriented paradigm of the educational process in higher education]. *Youth and market*, no. 9. Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, pp. 164–168. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.07.2021